

8. ORGANISATOORSED VORMID

Ühistegevus

Eesti Vabariigi talumajandusliku põllumajanduse edasiarengus oli tähtis osa ühistegevusel. Võib isegi öelda, et ilma ühistegevuse abita ei oleks olnud talumajanduse edukas areng võimalik. Sellest said talupidajad juba varakult aru, et ühistegevus – kõige tõhusam omaabi – on tulus ja vajalik.

Vabariigi alguses tegutses arvukalt igasuguseid liiakasuvõtjaid (lihunikud, kaupmehed, spekulandid jt), kelle eesmärgiks oli oma nurjatu “äritegevusega” talupidajalt rohkem raha välja petta. Nende vastu võitlemiseks hakatagi looma ühistuid*, mille tegevusest osavõtt oli põllumehele vajalik ja kasulik. Kuid igasugune ühine tegutsemine ei ole veel ühistegevus. Nii pole klassikaline ühistegevus osaühisuse ja aktsiaseltsi tegutsemine, sest selle eesmärgiks on peamiselt suurema kasumi saamine. Samuti pole ühistu ka kolhoos.

Eestis võime pidada ühistegevuse arenguastateks 1918–1940, sest varem tekkinud ühistud olid peamiselt maale sisserännanud sakslaste kinnisteks asutusteks, millest ei lubatud ega tahtnudki eestlased osa võtta.

Esimesed ühistute kasulikkuse selgitajad olid meil C. R. Jakobson, J. Tõnisson, J. Hünerson ja hiljem A. Ekbaum jt. Kui arvutame 1000 elaniku kohta ühistu liikmed, siis saame ühistu liikmete tiheduse, mis oli K. Inno andmetel Eestis 252, Taanis 287, Inglismaal 228, Euroopa keskmiselt 165 ja USA-s 101 (Ekbaum, 1956). Sellest nähtub, et ühistegevuse tihedus oli Eesti Vabariigis suur.

A. Ekbaumi (1956) arvates peitus meie ühistegevuse edu üks olulisi põhjusi eesti rahva kainelt kaalutlevas ja juurdlevas põhjamaises vaimus, mis ühistegevusliikumises leidis sobiva abinõu temas aegade jooksul eriti tugevaks võrsunud iseseisvumistungi teostamiseks. Ühistegelik majandustegevus on alati olnud mitte päevakäsu saamiseks, vaid liikmeskonna huvide kaudu ühiskonna teenimiseks sotsiaalse õigluse ja majandusliku otstarbekohasuse suunas, sisaldades rahva laiade hulkade kasvatus- ja kultuuriprogrammi omaabi põhimõtte rakendamise kaudu.

Järgnevalt esitame ühistegevuse 1938. aasta arvulisi näitajaid ning vastavate asutuste ja organisatsioonide nimed/nimetused põhiliselt Ühistegevuskoja väljaandest, Eesti ühistegevuse aastaraamatust II 1938 (1940).

1938. a lõpus tegutses Eestis 2993 mitmesse eri liiki kuuluvat ühistut 281 640 üksikliikmega, haarates seega veerandi kogu rahvast. Seda liikumist, mida sõna otseses mõttes võib nimetada rahvusliikumiseks, juhtisid organisatsioonide poolt valitud 20 000 isikut juhatuse ja nõukogu liikmetena, ka revisjonikomisjonid. Kui siia olulise tuumikuna juurde arvata ühistegelaste endi poolt asutatud juhtivad keskasutused eriteadlaste, nõuandjate ja kõrge kvalifikatsiooniga ametnikkonnaga, samuti koolid ja kursused ühes vastava kirjanduse ja erialaste ajakirjadega ning ühistegevuse vaimsust innustanud õpetajad ja koolinoored, siis saame ülevaate laiahaardelisest ühistegevusliikumisest Eestis.

Ühistegevus kui kõige sobivam omaabi teostamise vorm kujunes jõudsalt hästi organiseeritud ühishõuks. Nagu kogu Eesti rahvamajandus, nii oli ka ühistegevus tugeva põllumajandusliku iseloomuga ja sellele vastava vaimse ilmega.

Ühistute liikmeskonna analüüsil näeme, et ühistegelike asutuste liikmeskonna moodustasid peamiselt põllumehed. 1938. aastal oli ühistegelike krediidasutuste 83 027 liikmest põllumehi 59%, vallakindlustuskassa 64 140-liikmeline pere koosnes peamiselt talurahvast. Kaubandusühistute 51 716 liikmest olid 63% põllumehed. Piimaühistute (34 700

* Käesolevas kirjutises on sõnad *ühistu* ja *ühing* samatähenduslikud.

liiget), kartuliühistute (1583), munaühistute (1200), loomakasvatussaaduste müügiühistute (700), masinaühistute (umbes 10 000), turbaühistute (22 500), elektriühistute (700) ning aianduse, loomakasvatuse ja mitmete teiste põllumajanduslike ühistute liikmeteks olid peamiselt põllumehed.

Meie ühistegeelike asutuste 281 640 üksikliikmest oli umbes 220 000 ehk ligemale 80% põllumehed (Vint, 1940).

Põllumehetele ei tähendanud ühistegevus omaette eesmärki, vaid abinõu ja kindlatele põhimõtetele (igal liikmel oli üks hääl) tuginevat ühistegeelise koostöö vormi, kuidas luua soodsamaid ning ajakohasemaid eeldusi oma isikliku eramajapidamise – talu – tasuvuse tõstmiseks. Sellepärast oli põllumees ka ühistegeelasena kõige veendunud ja kindlam eraalgatuse ja eraomanduse kaitsja.

Järgnevalt anname lühiülevaate ühistegevuse õpetamisest ning ühistutest ja nende rühmadest.

Ühistegevuse eriteadlaste ja ametnike ettevalmistus

Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonna agronoomia osakonna üliõpilastele toimus ühistegevuse õppetöö (1922–1940) esilagu vabatahtlikuna, kuid hiljem kohustuslikuna. Loenguid pidasid Peeter Kõpp (1922–1938) ja Peeter Rubel (1939–1941).

Tartu Ülikooli majandusteaduskonna üliõpilastele pidas ühistegevuse loenguid Jaan Tõnisson (1935–1939).

Ühistegevusliku mõtte tutvustamiseks ja ühistegevuse uurimiseks asutati 1922. a Akadeemiline Ühistegevuse Selts, kelle väljaandel ilmusid aastaraamatud “Ühistu”.

Ühistegevuse Instituut (1930–1940) Tartus kutsuti ellu Põllumajandusliku Ühistegevuse Keskliidu poolt ja töötas ka selle ülalpidamisel. Eesmärgiks oli haarata sellesse haritud noorsugu, eriti põllumajandus- ja kommertsgümnaasiumi lõpetajate seast põhiliselt põllumajanduslike ühistute tööle. Õppeaeg oli üks aasta, instituut andis üle 300 lõpetaja.

Ühistegevuskool (1921–1940) Tallinnas asutati ja seda peeti ülal Eesti Ühistegeelise Liidu poolt. Sellesse võeti 1–3-aastase ühistegevuse eelpraktikaga õpilasi. Koolis oli kaubanduse ja raamatupidamise osakond. Õppetöö kestis 3–6 kuud. Ühistegevuskoolil oli üle 2000 lõpetanu, kellest paljud töötasid põllumajanduses ühistegevuse alal.

Ühistegevuse arendamiseks noorte keskel püüti selgitada ühistegevusest huvitunud perekondi, kelle noored olid huvitatud ühistegevusest. Peeti silmas ka koolikooperatiivide tegevusest osavõttu ning selgitati nendele ja õpetajatele ühistegevuse põhimõtteid ja vajadust. Pärast üldharidusliku kooli lõpetamist püüti neid rakendada ühistegeelike organisatsioonide juures.

Ühistegevuse vaimseid keskusi

Eesti Ühistegeeline Liit (1919–1940), mis tegelikult alustas tööd Ühistegevuse Nõuande Büroona juba 1913. a, oli kooperatiivühistute vaimseks keskuseks. Liikmeteks võisid olla ainult kooperatiivühistud, kes oma esindajate kaudu moodustasid liidu kõrgema organi – asemikekogu. Liidu ülesandeks oli propageerida ühistegevust, juhtida ühistuid ja kaitsta nende huve. Andis välja kuukirja “Ühistegevusleht” (1933–1936) ja nädalalehte “Ühistegeelised Uudised” (1922–1940) ning tema ülalpidamisel oli Tallinnas asuv ühistegevuskool. Liikmeid oli (1939) 1087, kelle hulgas 7 keskühistut, 143 tarvitajate ja majandusühistut, 125 piimaühistut, 166 ühispanka, 172 kindlustusseltsi ja -kassat, 145 masinaühistut, 125 turbaühistut jt.

Põllumajandusliku Ühistegevuse Keskliit (1926–1940) rajati põllumajandusliku ühistegevuse paremaks korraldamiseks ja välisrevisjoni läbiviimiseks. Andis välja kuukirja “Ühisjõud” (1926–1940) ja pidas üleval Tartus Ühistegevuse Instituuti. Liikmeteks oli (1938) 10 keskühistut ja 1041 ühistut.

Ühistegeliste Asutiste Raamatupidajate Ühingu (1935–1940) liikmeiks võisid olla ühistegelike ettevõtete raamatupidajad ja arveametnikud, kes korralikult ja laitmatult olid töötanud ühistegelikes asutistes vähemalt ühe aasta. Liikmeid oli üle 200 (1938).

Ühispankade Tegelaste Ühing (1928–1940) rajati ühispankade tegelaste poolt. Ühingul oli 263 liiget.

Ühiskaupluste Ärijuhtide Ühingu (1928–1940) liikmeteks olid peamiselt ühistute ärijuhid, harukaupluste juhatajad ja ETK juhtivad tegelased.

Ehitusühingute Liitu (1926–1940) olid koondunud ehitusküsimuste lahendamisest huvitatud inimesed, laenusoovijad jm.

Ühistegevuskoda (1935–1940)

Ühistegevuskoda ei olnud küll ühistegevusorganisatsioon, kuid ta suunas ühistute tegevust ja selle vaimsust. Ühistegevuskoda oli ühistute kutseesindus Eestis, asutati 1935. aastal riigivanema dekreediga “*Ühistegevuskoja seadus*” (RT, 1935, 103) ühistegevuse edendamiseks ning hiljem ka ühistutes sundusliku välisreviisjoni läbiviimiseks (RT, 1937, 6). Kõik ühistud kuulusid Ühistegevuskoja alla. Ühistegevuskoja juhtiv koosseis valiti 4 aastaks.

Ühistegevuskoda andis välja (kirjastas) eesti ühistegevuse aastaraamatuid: I – 1937 (1939); II – 1938 (1940). Koja häälekandja oli “Ühistegevusleht”.

Põllumajanduslikud tööstus- ja turustusühingud

Põllumajandusliku Keskühisuse (P.K) Estonia (1911–1936) ülesandeks oli või ja muude piimasaaduste väljaveo korraldamine, ühispiimatilituste varustamine masinatega, loomakasvatuse varustamine jõusöödaga kui ka piimanduse igakülgne korraldamine. Tegelikult oli see piimaühingute ühistegelik keskorganisatsioon. Estonia kätte oli (1932) koondunud 52% kogu või väljaveost. 1922. a novembris asutas P.K Estonia Tallinna bakterioloogilabori, kus hakati valmistama eksportvõi tegemiseks vajalikku piimhappe puhtkultuuri. Estonia likvideeriti 1936. a ja selle varad anti Vöiekspordile.

Piimaühingute Keskliit (P.K) Vöiekспорт (1936–1940) moodustati riigivanema dekreediga “*Või väljaveo korraldamise seadus*” (RT, 1936, 30). Keskliidu ülesandeks oli piima ja piimasaaduste turustamine sise- ja välismaal ning piimatilituste varustamine masinate ja tarvetega.

P.K Vöiekspordil oli piimasaaduste väljaveo ainuõigus.

1938. aastal oli eksportvõid valmistavaid piimatilitusi 260, nendest kuulus piimaühingutele 245 (94,2%). 1938. aastal oli eksportvöiühingutes piimatoojaid 57 172, nendest ühingute liikmeid 31 800 (55,7%). Samal ajal oli piimaühingutel kokku 34 180 liiget.

Ühing Eesti Lihaeksport (1937–1940) moodustati riigivanema dekreediga “*Eksporttapamajade tegevuse korraldamise seadus*” (RT, 1937, 13) alusel. Ta võttis üle varem iseseisvalt tegutsenud ja sundlikvideeritud Eesti Peekoni Eksportühisuse, Ühisuse Lõuna-Eesti Eksporttapamajad, Ühisuse Võhma Eksporttapamaja ja Eesti Loomasaaduste Ostu-müügiühingu. Ühingul Eesti Lihaeksport oli ainuõigus elus- ja tapetud sigade ning lihasaaduste väljaveoks. Peale selle tegutses veel peekoni ja liha töötlemisel ning toornahkade kaubanduse alal. Siseturu varustamiseks oli tal üle riigi rohkesti kauplusi, nn lihatsentraale. Eesti Lihaeksportil oli (1938. a) 2100 liiget.

Eesti Munaeksport (1937–1940), õieti Linnusaaduste Tootjate ja Müügiühingute Keskliit Eesti Munaeksport oli ühistegelik lindude ja linnusaaduste müügi keskkorraldus, mis kutsuti ellu riigivanema dekreediga “*Kanamunade väljaveo korraldamise seadus*” (RT, 1937, 12). Uuele keskusele anti munade väljaveo ainuõigus. Eesti Munaeksporti liikmeiks olid munaühingud. Nende (62) kaudu osteti kanamune kaalu alusel ja maksti hinda vastavalt kvaliteedile.

Valitsuse poolt nimetatud kolme asutuse (P.K Võieksport, Ühing Eesti Lihaeksport, Eesti Munaeksport) moodustamisega teostus Eestis loomakasvatussaaduste ekspordi ühistegevuslik monopoliseerimine. Rakendus ühistegevuse teise astme vorm.

Kartuliühingud tegelesid kartulikasvatusega, seemnekartuli ekspordiga, tärklise- ja piiritusvabrikute kasutamisega. Nad paiknesid peamiselt Põhja-Eestis. Kartuliühingute arv (1938) oli 82 ja liikmeid kokku 1583. Kõikide piiritustehaste toodang 1937/1938. a oli 7 901 877 liitrit alkoholi, millest ühistegeelikud piiritustehased valmistasid 59%.

Kartuliühingute Liidul oli 1938. a 57 liiget, kellest 50 kartuliühikut. Liidu tegevuseks oli toorpiirituse puhastamine.

Aiandusühingud tegelesid peamiselt siseturul aedviljade müügiga. Vähesel määral ka eksporditi Aedvilja Keskühisuse (1934–1940) kaudu. Keskühisusel oli (1938) 26 liiget.

Sellesse rühma kuulusid veel Eesti tõuloomade kasvatajate ühingud (1934–1940), liikmeid 12; Viljandi Loomamüügi Ühisus (1933–1940), liikmeid 82; Sughobuste Kasvatajate Ühing (1937–1940), liikmeid 20; Eesti Karusnaha Eksportühing (1937–1940), liikmeid 17; kooperatiivühing Raku (1935–1940), liikmeid 12.

Tootmis- ja kasutamishingud

Masinaühinguid oli 1920. a 268; 1925. a 741; 1935. a 758; 1938. a 76, millest tegutses 567. Liikmete arv (1938) umbes 10 000. Masinaühingud tegelesid peamiselt vilja peksmisega (457).

Turbaühingud tegelesid peamiselt alusturba lõikamisega, aga ka kütteturba hankimisega. Turbaühikuid (1938) oli 849, kellel kokku ligikaudu 22 500 liiget.

Uudismaaharijate ühingud olid peamiselt soosundustes (Lepplaane, Silmsi, Pillapalu, Peresaare jt). 1937. a tegutses 6 uudismaa ühistut (Kuum, 1954).

Asunikkude, Riigirentnikkude ja Talupidajate Põllumajandusliit (1922–1940), mille liikmeks oli (1937) 110 põllumajanduslikku ühikut või muud organisatsiooni. Liidu ülesandeks oli põllumajanduse arendamine peamiselt asundustaludes. 1932. aastal läks selle tegevus suurel määral Põllutöökojale üle. Tema kaastegevusel loodi Masinatarvitajate Ühingute Liit (1926), Turbaühingute Liit (1928), Eesti Kartulikasvatajate Ühing (1929), Eesti Niidu- ja Karjamaa Arendamise Ühing (1929), Ühistegeelik Kindlustusselts “Talu” (1923) ja Põllupidajate Ühispank (1926).

Ühistegevuskoja tegevusvaldkonda ei kuulunud veeühingud ja karjakontrollringid, 1939. aastal tegutses 703 veeühikut, kuhu oli liitunud 28 000 majapidamist (Vint, Järvesoo, 1940) ja 1938. aastal 353 karjakontrollringi ligemale 10 000 talupidajaga. Arvestades ka need ettevõtmised ühistegevuse valdkonda, lisandunuks veel umbes 38 000 ühistegevusest osavõtjat.

Nii oli põllumajanduses ühistegevusel suur tähtsus. Ühistegevusega ei saadud siis ja ei saa ka nüüd rajada ökonoomset talumajandust. “Ühistegevus on päike”, nagu ütles aateline ühistegeelanek Artur Ekbaum (1956).

Põllumajandusorganisatsioonid ja -nõuanne

Eesti Vabariigi esimese iseseisvuse ajal tegelesid põllumajandusteadusega, eriti aga selle tulemuste tootmisse juurutamisega suurel määral ühiskondlikel alustel tegutsevad seltsid ja muud organisatsioonid. Käsitleme neid lühidalt alljärgnevalt.

Akadeemilised seltsid

Akadeemiline Põllumajanduslik Selts – APS – alustas Tartu Ülikooli juures tegevust 1920. a. Seltsi liikmeskonna moodustasid peamiselt põllumajandusteaduskonna agronoomiaosakonna üliõpilased ja lõpetanud ning õppejõud. Seltsil oli 1940. a 295 liiget. Seltsi eesmärgiks oli oma liikmete igakülgne ettevalmistamine tulevaseks tööks, kodumaa põllumajanduse edendamine ja uurimine. Ta andis välja “Põllumehe käsiraamatut” (5 osa), ajakirja “Taluperenaine” ja oli akadeemilise ajakirja “Agronoomia” kaasväljaandjaks. Korraldas õppereise, suvepäevi ning oli tegev paljude põllumajanduslike erialade, nagu maaviljeluse (1923), sordiaretuse (1924), aianduse (1926), loomade söötmise (1930), taimekaitse (1932), koduloomade eksterjööri (1935) jt, oskussõnade koostamisel. APS-i liikmed võtsid aktiivselt osa põllumajanduslikust uurimistööst nii kodu- kui välismaal ning aitasid kaasa koguteose “Eesti” koostamisele. APS-i esimeheks oli põllumajandusteaduskonna õppejõud Peeter Köpp (1921–1940).

Akadeemiline Loomaarstiteaduslik Selts – ALS – tegutses 1922. aastast TÜ Loomaarstiteaduskonna juures. Seltsi eesmärgiks oli üliõpilaste igakülgne arendamine, koduloomade tervishoiu parandamise selgitamine ning loomakasvatuse edendamine kodumaal. Tähtsaks tööloiguks seltsile oli eestikeelsete loomaarstiteaduslike oskussõnade väljatöötamine, teaduslike tööde väljaandmine, rahvapäraste loomaarstimisviiside kogumine jne.

Akadeemiline Metsaselts alustas tegevust 1922. a Tartu Ülikooli juures. Liikmeteks olid metsandusüliõpilased, ülikooli õppejõud ja metsandusosakonna lõpetanud. Liikmeid oli 1937. a 215. Seltsi ülesandeks oli liikmete harimine ja omaabi korraldamine ning metsandusala uurimistöode teostamine. Seltsi poolt korraldati metsapäevi teaduslike ettekannetega, mis avaldati seltsi poolt kirjastatud Eesti Metsanduse Aastaraamatus, saadeti metsauurimiseks välja stipendiaate, korraldati metsandusüliõpilaste vahetust välismaaga jne. Selts oli ajakirja “Eesti Mets” kaasväljaandjaks.

Akadeemiline Ühistegevuse Selts asutati Tartu Ülikooli juures 1922. a. Ta koondas enda juurde ühistegevusest huvituvaid üliõpilasi, lõpetanuid ja õppejõude. Seltsi ülesandeks oli selgitada ja propageerida ühistegevuse põhimõtteid, teha sellealast uurimistööd, õhutada ühistegelike ettevõtete asutamist jne. Avaldas ühistegevusalaste oskussõnade valimiku ja andis välja perioodilist koguteost “Ühistu”. Seltsil oli 1938. a algul 227 liiget.

Eesti Agronoomide Selts asutati 1919. a Eesti Põlluteadlaste Ühisuse nime all, aasta hiljem nimetati Eesti Agronoomide Seltsiks. Seltsi ülesandeks oli agronoomide koondamine kodumaa põllumajanduse edendamise, kutsehuvide kaitsmise ja heade ametialaste vahekorjade säilimise eesmärgil. Ta on abistanud TÜ põllumajandusteaduskonda õppe- ja teadusliku uurimistöö kavade koostamisel ning oli 1921. aastast ajakirja “Agronoomia” kaasväljaandjaks, võttis osa Balti Agronoomide Liidu tegevusest jne. Seltsil oli 1938. aastast 212 liiget. Esimeesteks olid Jaan Raamot (1920–1923), Jaan Mägi (1923–1938) ja Jaak Ümarik (1938–1940). Selts paiknes kuni 1932. a Tartus ja pärast Tallinnas.

Balti Agronoomide Liit – BAL – asutati 1926. a Tartus. Selle liikmeteks olid Soome, Eesti, Läti ja Leedu agronoomid oma organisatsioonide kui liidu osakondade kaudu. Juhatus asus kordamööda igas riigis kaks aastat. Eesmärgiks oli vastastikuse informatsiooni vahetamine põllumajanduse arengu, õppe- ja eriti uurimistegevuse alal ning koostöö ja vastastikune abistamine põllumajanduslikus uurimistöös. BAL kongressid peeti Eestis 1929. ja 1937. aastal.

Keskseltsid ja -liidud

Eesti Põllumeeste Keskselts alustas tegevust 1922. a Põhja-Eesti ja Lõuna-Eesti põllumeeste keskseltside liitumise teel. Keskseltsi ülesandeks oli eesti põllumeeste vaimne arendamine ning Eesti põllumajanduse igakülgne edendamine ja selle kasude kaitsmine.

Tähtsamaks tegevuseks oli põllumajandusliku nõuande korraldamine (kuni 1931. aastani) nii kohapealsete kui ka erialainstruktorite kaudu. Loodi ka eribüroosid. Selts algatas maanoorte liikumise ja lõi selleks organisatsiooni (1927), oli kaastegev maanaiste keskseltside loomisel (1927). Andis välja mitmeid ajakirju, nagu “Põllumees” ja “Maanoored”, ning brošüüre.

Asunikkude, Riigirentnikkude ja Talupidajate Põllumajandusliit – ART Põllumajandusliit – alustas tegevust 1922. aastal, tal olid osakonnad igas maakonnas. 1937. aastal oli ART Põllumajandusliidu liikmeks 110 põllumajanduslikku ühingut, põllumeeste seltsi ja teisi organisatsioone. Eesmärgiks oli põllumajanduse arendamine eeskätt asundustaludes. Andis välja ajakirju “Asunik” (1922–1924) ja “Uus Talu” (1925–1940) ning arendas rohumaa-kultuuri, kartulikasvatust jm.

Eesti Aianduse-Mesinduse Kesksekselts asutati 1927. aastal eesmärgiga edendada aiandust ja mesindust ning kaitsta nende alade huve. Kesksekselts korraldas aianduse ja mesinduse nõuannet oma konsulentide kaudu kuni 1932. aastani, siis viidi konsulendid Põllutöökoja alluvusse. Koostas viljapuude standardsortimendi (1938), organiseeris vaatlusmesilate võrgu (1938), töötas välja eesti taru (1929) jm. Tema juures töötas Pomoloogia Komisjon (1932). Andis välja kuukirju “Aed” (1931–1940) ja “Mesinik” (1937–1940). Tal oli laboratoorium mee analüüsimiseks. 1938. aastal oli keskseltsi liikmeteks 33 aiandus-mesinduseltsi. Esimeheks oli August Mätlik.

Eesti Maanaiste Kesksekselts alustas tegevust 1928. aastal ja selle eesmärgiks oli parandada maanaiste kutseharidust, uurida ja edendada maanaiste majanduslikku ning kultuurilist olukorda, korraldada igal aastal oma tööjõududega kodumajandus- ja aianduskursusi, kasvatus-teaduse alal loenguid, kodukorralduse võistlusi jne. Liikmeteks oli (1938) 402 seltsi üle 33 000 üksikliikmega. Esinaine Liis Käbin (1929–1940).

Eesti Naisliit – esimene eesti naiste keskkoondis, asutatud 1920. aastal. Sellest ajast peale ka rahvusvahelise naisliidu liige. Eesmärgiks oli edendada naiste õiguslikku, majanduslikku, tervislikku ja hariduslikku taset. Ta pidas ülal Kodumajanduse Instituuti ning ehitas sellele Tallinnas (1938) uue hoone. Naisliitu kuulus 1940. aastal 91 organisatsiooni 10 000 liikmega.

Eesti Kalameeste Ühingute Keskliit alustas tegevust 1932. aastal ning selle eesmärgiks oli kalurite huvide kaitsmine ja kodumaa kalanduse edendamine. Kalanduse edendamiseks ehitati Sindi haudemaja (1935). Keskliitu oli koondunud 51 kalurite organisatsiooni rohkem kui 2900 üksikliikmega (1938).

Eesti Ühistegeeline Liit alustas tegevust 1919. aastal ülesandega propageerida ühistegevuse ideed, levitada ühistegevuse teadmisi, uurida ühistegevust, kirjastada ühistegeelikkude kirjandust jne. Liidu ümber oli koondunud enam kui 1100 ühingut. Ühistegevusalase hariduse andmiseks asutas see liit 1921. aastal ühistegevuskooli, Tartu Ülikooli juurde asutati aga liidu toetusel ühistegevuse professor (1934).

Eesti Piimaühingute Liit asutati 1926. aastal, et kaasa aidata või kvaliteedi parandamisele ning varustada piimaühinguid võivalmistamiseks tarvilike tööstusseadmete ja pakke-materjaliga jne. Ka teostas see organisatsioon võieksporiti. Likvideeriti 1936. aastal, sest tegevust alustas Eesti Võiekспорт.

Taimikasvatusseltsid

Eesti Sordiparanduse Selts asutati 1919. aastal Eesti Sordiparanduse ja Seemnekasvatuse Edendamise Seltsina ja 1922. aastast hakkas kandma ülaltoodud nime. Seltsi eesmärgiks oli tõsta taimikasvatuse saagikust, teha sordivalikut ja -aretust ning edendada seemnekasvatust. Põllutöoministeeriumi kaasabil pidas selts ülal Jõgeva Sordikasvandust. Ka võeti (1926) seltsi poolt üle Kehra sordiaretusjaam ja Sangaste katsepunkt (1938). Selts viis läbi seemnepõldude tunnustamist (1923. aastast) ja korraldas seemnevilja näitusi (1921. aastast).

Eesti Seemnevilja Ühisus alustas tegevust Tallinnas 1919. a seemnekasvatuse ja -kaubanduse arendamise eesmärgil. Tal olid seemnekasvandused ja puukoolid Jõgeval,

Luunjas, Niitväljal, Nõmmikul, Putkastes, Sandlas ja Tallinnas. Osakonnad ja esindused olid maakonnalinnades ja suuremates keskustes. Turustas Eestis kasvatatud seemet ja istikuid. Osakondade juures töötasid viljapuhastus- ja sortimisjaamad ja kauplused müüsid aiandus- ja mesindustarbeid ning põllumajanduslikku kirjandust.

Eesti Sooparanduse Selts alustas tegevust 1908. aastal Balti Sooseltsina, 1920. aastast tegutses Eesti Sooparanduse Seltsi nime all. Seltsi eesmärgiks oli edendada soode põllumajanduslikku ja tehnilist kasutamist ja vastava uurimistöö läbiviimist. Seltsi alluvuses oli Tooma Sookatsejaam (asut 1910. a), selleks sai ta ka riiklikku toetust. Andis välja aastaaraamatut "Sookultuur". Kuni 1932. aastani andis oma instruktorite kaudu sookultuurialast nõu.

Eesti Nisukasvatajate Ühing asutati 1930. aastal eesmärgiga edendada nisu kasvatamist, töötlemist ja turustamist. Liikmeid oli 60 (1938).

Eesti Kartulikasvatajate Ühing asutati 1929. aastal, kuid tegutses juba 1926. aastast Kartulikasvatuse Edendamise Toimkonna nime all. Ühingu ülesandeks oli kartuli kasvatamise ja kasutamise edendamine ning kartulikasvatajate huvide kaitsmine. Ühingu algatusel toimus ekspordkartuli kasvatamine ja eksport (1932. aastast), seemnekartulipõldude tunnustamine jne. Ühingul oli 1423 liiget (1939).

Eesti Lina- ja Kanepikasvatajate Selts alustas tegevust 1933. aastal eesmärgiga edendada lina- ja kanepikasvatust, levitada sordiseemet, arendada linasaagi ümbertöötamist. Korraldas linakasvatuspäevi jm. Liikmeid oli 54 (1938).

Eesti Niidu- ja Karjamaa Arendamise Ühing asutati 1929. aastal eesmärgiga edendada ja korraldada heina- ja karjamaade kultiveerimist ning heinaseemne ja põldheina kasvatamist, uurida ja täiendada rohumaade teoreetilisi ja praktilisi aluseid, levitada teadmisi ja oskusi põllupidajatele. Ühing korraldas karjamaade saagi ja tasuvuse uuringuid ning andis (1935. aastast) välja aastaaraamatut "Niit ja Karjamaa", korraldas kursusi, õppereise jm. Ühingu juhatus asus Tallinnas, sellel oli 166 liiget (1938). Esimeheks oli Th. Pool (1929–1940).

Loomakasvatusseltsid

Eesti Hollandi-Friisi Karja Tõuselts alustas tegevust 1920. aastal eesmärgiga juhtida ja korraldada eeskirjade kohaselt eesti hollandi-friisikarja aretust ja kasvatust. Tõuseltsi tööd korraldasid sekretär-eriteadja ja konsulendid. Tõuseltsil oli 817 liiget (1938), esimeheks oli 1920.–1940. a Th. Pool.

Eesti Punasekarja Tõuselts asutati 1919. aastal Eesti Anglite Kasvatajate Seltsi nime all. Tõuseltsi juurde olid koondunud eesti punase veisetõu aretajad. Seltsil oli 1124 liiget (1939).

Eesti Maakarja Kasvatajate Selts alustas tegevust 1920. aastal eesmärgiga juhtida ja korraldada kehtivate eeskirjade kohaselt eesti maakarja aretust. Seltsil oli 545 liiget (1929). Seltsi esimeheks oli H. Virkus ja sekretär-eriteadjaks P. Kallit (mõlemad 1920–1940).

Eesti Ayrshire Kasvatajate Selts asutati 1925. aastal. Seltsi ümber olid koondunud äärširi veisetõu kasvatajad. Tähtsamaks aretustöö võtteks oli seda tõugu veiste tõuraamatusse märkimine ja suguloomade vahetalitus. Et äärširi tõug riiklikku tunnustust ei saanud, ei toetanud ka riik seltsi.

Tori Hobuste Tõuselts alustas tegevust Viljandis 1920. aastal. Tõuseltsi eesmärgiks oli tori tõugu hobuste kasvatajate ja aretajate koondamine, sellele tõule omaste tunnustega suguhobuste märkimine suguraamatusse jne. Tori hobuste aretuse sihiks oli sammhobune, kelle komponentideks oli eesti hobune ja norfolk-roadster.

Eesti Hobuste Tõuselts asutati 1921. aastal Haapsalus eesmärgiga koondada eesti hobuste kasvatajaid ja aretuse pooldajaid aretustöö ühtlustamiseks ja soodustamiseks.

Ardenni Hobuste Tõuselts alustas tegevust 1921. aastal Rakveres eesmärgiga koondada ardenni tõugu hobuste kasvatajaid ja ardenni aretuse pooldajaid aretustöö ühtlustamiseks ja soodustamiseks. Eestis olid ardennid levinud peamiselt Viru- ja Järvamaal.

Eesti Ratsahobuste Tõuselts alustas tegevust 1936. aastal Tallinnas eesmärgiga koondada ratsa- ning sõidu-, eriti sõjaväe tarbeks sobivate hobuste kasvatamisest ja aretusest huvitatuid ühte, et ühtlustada ja soodustada sellise hobuse aretust.

Eesti Lambakasvatajate Selts asutati 1928. aastast Lamba- ja Kitsekasvatajate Seltsi nime all, mis muudeti hiljem Eesti Lamba- ja Karusloomakasvatajate Seltsiks, 1937. aastast hakkas kandma ülaloesitatud nime. Seltsi ülesandeks oli edendada Eestis oludekohaselt lamba-, kitse- ja teiste väikeloomade kasvatust, eriti aga aretada tunnustatud lambatõuge ja tõuliselt parandada taludes ulatuslikult kasvatatavaid segaverd lambaid. Selts pidas lammaste tõuraamatut, korraldas lammaste sugulavade võistlusi ja asutas jäärjaamu, andis oma eriharidusega töötajate (sekretär-eriteadja, konsulendid, loomaarst) kaudu juhatusi lamba ja teiste väikeloomade kasvatuse puutuvates küsimustes. Seltsi juhatus asus Tallinnas. Seltsi esimeesteks olid J. Ottas ja H. Virkus ning sekretär-eriteadjaks Kr. Jaama.

Talvine sõiduvahend saan ehtsais rakmeis hobusega. Talunik konvendi konsulendiga

Eesti Seakasvatajate Selts asutati 1923 Tallinnas. Seltsi eesmärgiks oli sigade tõuaretus ja seakasvatuse edendamine Eestis. Oma eesmärgi taotles selts sugulavade ja kuldijaamade asutamise ning kontrollimise, sigade tõuraamatu pidamise, sugumaterjali importimise ja levitamise, abiraha määramise, näituste korraldamise, seakasvatuse nõuande ja propaganda kaudu. Selts korraldas ka seakasvatuse tasuvuse uurimist koos põllumajandusliku raamatupidamistalitusega, milleks oli ametis ka konsulent. Seltsi tööjõududeks olid sekretär-eriteadja, loomaarst, 8 konsulenti ja 2 kantselei töötajat. Seltsil oli 1588 liiget ning ta oli asutanud üle 30 sugulava ja ligi 1600 kuldijaama. Seltsi esimeheks oli J. Hansen ja sekretäriks J. Velitar.

Eesti Linnukasvatajate Selts alustas tegevust 1919. a Eesti Sulg- ja Väikeloomakasvatuse Edendamise Seltsi nime all, kuid 1929. aastast alates tegutses juba ülaltoodud nimega. Seltsi eesmärgiks oli edendada Eestis oludekohast linnukasvatust, eriti aga aretada meile sobivamaid kodulinnutõuge ja vääristada tõuliselt kohalikke kodulinde. Selle saavutamiseks korraldas selts üleriigilisi linnukasvatuste võistlusi lindude sugulavade leidmiseks, pidas lindude, peamiselt kanade tõuraamatut. Tal olid eriharidusega töötajad: sekretär-eriteadja,

konsulendid ja loomaarst, kes andsid juhatusi linnukasvatuse alal. Seltsi asutajaks ja esimeseks esimeheks oli J. Aamisepp.

Karusnahaloomakasvatajate Selts tegutses varem Eesti Lamba- ja Karusloomakasvatajate Seltsi juures, kuid 1936. aastast alustas iseseisvat tegevust. Selle seltsi eesmärgiks oli arendada Eestis majanduslikult tasuvate karusloomade kasvatust ja aretada karusloomi, esijoones hõbe- ja sinirebaseid, naaritsaid jt. Selleks pidas selts tõuraamatuid, kontrollis kasvandustes suguloomade müüki, korraldas erinäitusi ning andis nõu karusloomakasvatuse küsimustes.

Mesilaste Tõuarendajate Selts alustas tegevust 1933. aastal eesmärgiga edendada Eesti mesindust, lahendada mesilaste tõuaretuse küsimusi ja korraldada mesinduslikku nõuannet. Seltsil oli üle maa oma usaldusmesinike võrk, kelle ülesandeks oli organiseerida kohapeal mesindust edendavaid üritusi (kursused, ettekanded) ning jagada mesinduslikku nõu ja juhatusi mesinduse edasiviimiseks. Seltsi oli koondunud üle maa (1936. a) 2600 liiget-mesinikku. Selts andis koos Mesinduse Instituudiga kahe aasta jooksul (1935–1936) välja mesindusajakirja “Mesindus”. Seltsi juhatus asus Kuusalus ja esimeheks oli arst E. Koppel.

Põllumeesteseltsid

Põllumeesteseltside osatähtsus põllumajandusteaduse ja -kultuuri edasiarendamisel jäi küll mõnevõrra väiksemaks kui eelmisel ajajärgul, kuid kursuste läbiviimisel ja eriti näituste korraldamisel oli nendel siiski oluline osa täita. Põllumeesteseltsi tüüppõhikirjas oli märgitud, et põllumeesteseltsi ülesandeks on põllumajandusliku kultuuri edendamine oma piirkonnas. Selle ülesande täitmiseks selts selgitas oma ümbruskonna agraar- ja majanduspoliitilisi küsimusi, edendas põllumajanduslikku haridust, levitas põllumajanduslikke teadmisi, andis nõu ja juhatusi, seadis ametisse nõuandjaid-eriteadlasi, pidas üleval katsejaamu ja näitepõlde, korraldas põllumajanduslikke ühiskatseid, asutas seltsi juurde põllutööriistade ja suguloomade jaamu jm. Põllumeesteseltsidest olid silmapaistvamad ja ulatuslikuma tegevusega Tartu, Tallinna, Viljandi, Pärnu, Võru jt seltsid.

Tartu Eesti Põllumeeste Selts oli Eesti põllumeesteseltsidest kõige vanem (asutatud 1870. a) ning kõige akadeemilisema tegevusega, sest ta asus ülikoolilinnas, kus tegutsesid ka meie tähtsamad, Raadi katsejaamad. Katsejaamad esinesid oma uurimistulemustega pea igal aastal põllumajandusnäitusel. Tartu Eesti Põllumeeste Selts asutas ja pidas ülal ka Vahi põllundus- ja aianduskoole, rajas uue soliitse näituseväljaku, kus viidi läbi vabariikliku ulatusega näitusi jne. Näituseväljakule olid paigutatud meie tähtsamate põllumajandusnäituste arendajate J. V. Jannseni, C. R. Jakobsoni, dr A. Eisenschmidt, M. Miti, J. Tülgi bareljeefiga ausambad.

Tallinna Eesti Põllumeeste Selts alustas tegevust mõnevõrra hiljem (1888. a), kuid tema tegevus kujunes väga viljakaks ka sellel ajajärgul. Ta organiseeris pea igal aastal suurepärased põllumajandusnäitused Tallinnas, viidi läbi mitmesuguseid kursusi, peeti õpetlikke ettekandeid, uuele näituseväljale Kadriorus rajati alaline näitlik katseväljak, kus toimusid võrdluskatsed, jne.

Viljandi Eesti Põllumeeste Selts alustas oma tegevust 1871. aastal. Eriti olulised olid tema poolt organiseeritud maakondlikud põllumajandusnäitused, kus sageli esinesid oma väljapanekutega katseasutused (Tooma Sookatsejaam jt) ning Eesti Aleksandri Olustvere Põllunduskeskkool.

Pärnu Eesti Põllumeeste Selts oli üks meie vanemaid eesti põllumeesteseltse (asutatud 1870. a), kes rajas samuti uue näituseväljaku Tallinna maantee äärde ning organiseeris siin ulatuslikke põllumajandusnäitusi. Viimastel näitustel oli eriline kaal veisekasvatusel, uudismaade ülesharimisel ja maanoorte tegevusel.

Võru Eesti Põllumeeste Selts alustas tegevust 1872. aastal, kuigi seltsi põhikiri kinnitati Liivimaa kuberneriga poolt alles XX sajandi algul (1903. a). Selts paistis sellel ajajärgul silma

samuti oma maakondlike põllumajandusnäituste korraldamisega, rajas uue näituseväljaku, korraldas kursusi, toetas Väimela Põllunduskooli jm.

Ka paljud väiksemad kohalikud põllumeesteseltsid organiseerisid kursusi, korraldasid näitusi jm.

Aianduse ja mesinduse organisatsioonid

Ka neid oli üle Eesti paljudes kohtades ning nende töö meie aianduse ja mesinduse arendamisel oli märkimisväärne.

Tartu Aianduse ja Mesinduse Selts alustas tegevust 1907. aastal Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi juures aiatöö ja mesilastepidamise osakonnana ning 1923. aastast iseseisva seltsina.

Põhja-Eesti Aianduse ja Mesinduse Selts alustas tegevust 1902. a Tallinnas Eestimaa Mesilastekasvatuse Seltsina ja 1912. a nimetati Eestimaa Mesinduse ja Aianduse Seltsiks. Seltsil oli ametis mesindusinstruktor, korraldati kursusi jm.

Aiandus- ja mesindusringid. Neid hakati Eestis asutama põhiliselt 1935. aastast ning nad rajati seltside ja muude organisatsioonide juurde aianduslike või mesinduslike oskuste suurendamiseks ning teaduste saavutuste rakendamiseks. Nende teenistuses olid eriharidusega assistendid. Aiandus-mesindusringe oli (1940. a) 200, kuhu oli koondunud ligikaudu 10 000 talu.

Maanoorteklubid ja -ringid

Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus alustas tegevust 1919. aastal noorsoo-organisatsioonina. Pööras suurt tähelepanu enesearendamisele, rahvuskultuurile ja andis 1929. aastast välja ajakirja "Eesti Noorus". Tal oli 1936. a 250 osakonda 11 000 liikmega, kellest paljud tegelesid põllumajandusteadusega.

Maatulundusklubisid hakati meil asutama 1926. aastast J. Ümariku soovitusel. Noorte maatulundusklubi eesmärgiks oli anda 11–20 a vanustele liikmetele põllumajandusalaseid teadmisi, arendada neis majanduslikku mõtteviisi, korraldada põllumajanduskatseid jne.

Ülemaaline Maanoorte Ühendus alustas tegevust 1934. aastast Põllutöökoja juures eesmärgiga suunata ja koordineerida kõikide maanoorteorganisatsioonide tööd. Selle juurde oli registreeritud (1939. a) 451 maanoorte organisatsiooni ligi 15 000 liikmega. Viidi läbi põllumajanduslikke katseid taludes, peeti võistlusi, õpiti uusi töövõtteid, korraldati ülemaalisi noorte suvepäevi jne.

Maanoorteringid. Tavaliselt tegutsesid nad algkoolide, põllumeesteseltside, maanaisteseltside jne juures. Nad kuulusid üldiselt eeltoodud Ülemaalisse Maanoorte Ühendusse, kes aitas koostada nende töökava. Eesmärgiks oli maanoorte kasvatamine, nendele põllumajandusalaste teadmiste andmine ning suunamine katsetööde läbiviimisele (sordivõrdluskatsed, väetuskatsed jne). Selgus, et just noored olid hästi vastuvõtlikud uuendustele.

Muud põllumajandusteadust arendavad seltsid

Eesti Maakodu Kaunistamise Selts. Selle seltsi eesmärgiks oli kaunistada maakodusid ja nende ümbrust, et seega muuta elamist maal kultuursemaks ja kaunimaks ning äratada elanikes armastust ja lugupidamist maaelu vastu. Selts alustas tegevust 1935. a.

Eesti Kodu-uurimise Selts alustas tegevust 1939. aastast Tartus ja töötas teadusliku ühinguna Eesti Teaduste Akadeemia juures. Seltsi eesmärgiks oli kodumaa igakülgne tundmaõppimine, edendamine ja kodu-uurimise harrastuse juhtimine.

Eesti Geodeetide Ühing alustas tegevust 1926. aastal. Selle liikmeteks olid maamõõtmise, maakorralduse, geodeesia ja maaparanduse alal tegutsevad inimesed. Andis 1927.–1940. a välja ajakirja "Geodeet".

Eesti Kontrollassistentide Selts alustas tegevust 1936. a eesmärgiga koondada kontrollassistentide kodumaa karjamajanduse edendamiseks, kontrollassistentide kutsehuvide kaitsmiseks jm. Korraldati õppereise kodu- ja välismaale jne. Seltsil oli 155 liiget (1938. a).

Eesti Loomaarstide Ühing asutati 1920. a. Ühing andis 1925.–1940. a välja ajakirja “Eesti Loomaarstlik Ringvaade” (ilmus 8 korda aastas), korraldas veterinaarkongresse jne. Ühingu oli (1938. a) 184 liiget.

Asundustegevuse Edendamise Ühisus alustas tegevust 1931. aastast asundustegevuse ja maakasutusolude korraldamise edendamiseks ja propageerimiseks Eestis. Korraldas selleks loenguid, ekskursioone, maakondlikke asunduspäevi jne.

Eesti Põllumajanduskoolide Õpetajate Selts alustas tegevust 1925. aastast eesmärgiga edendada põllumajanduslikku kutseharidust, eriti kutsekoolides. Korraldas õpetajatele kursusi, päevi ja õppekursioone, selgitas põllumajandusliku kutsehariduse põhialuseid ja suundi jne. Seltsil oli (1938. a) 53 liiget.

Eesti Kodutööstuse Edendamise Kesksekselts asutati 1929. aastal eesmärgiga edendada kodutööstust, organiseerida kodukäsitööd, tõsta kodutööstuse taset jne. Andis välja ajakirja “Kodutööstus”, kutsus ellu kodutööstuse ringe jm. Liikmeid oli 250 (1938. a).

Põllumajandusalase nõuande ülesandeks oli põllumehe ja perenaise õpetamine ning teaduse saavutuste rakendamine põllu- ja kodumajanduslikus tegevuses. Sellega püüti viia talumajapidamine ratsionaalsemale ja tasuvamale tasemele.

Esimesteks põllumajandusliku nõuandetöö korraldajateks talunike juures olid meil Eesti põllumeesteseltsid möödunud sajandi 70-ndatest aastatest alates. Teerajajaks ning nõuandetöö traditsioonide loojaks oli C. R. Jakobson, kes põllumeesteseltside koosolekutel Tartus, Pärnus ja Viljandis esines oma programmõpetuse ja -nõuannetega. Tema töö jätkajateks kujunesid 20. sajandi alguses taas põllumeesteseltside kaudu meie esimesed põllumajanduse rändnõuandjad, instruktor Ado Johanson ja Aleksander Eisenschmidt, kellele järgnesid paljud teised. Nad viisid talupidajate ja perenaiste õpetamiseks läbi arvukalt kursusi ja korraldasid ka kohapeal suusõnalist nõuannet.

Nõuandetöö korraldajateks 1919. a alates olid meie põllumeeste keskseltsid Tallinnas ja Tartus, kes 1922. a ühinesid üheks Eesti Põllumeeste Kesksekseltsiks. Nõuandetöö toimus siis peamiselt riigi toetusel ametisse seatud üldnõuandjate – põllumajandusinspektorite ja põllutöö-, karjakasvatuse, aiatöö-, kodumajanduse jne instruktorite kaudu. Kesksekseltsil olid ka maaparandustalitused Tartus ja Tallinnas ning oma ajakiri “Põllumees” (1920–1940).

Maareformi tulemusel tekkinud kümned tuhanded asunikud vajasisid erilist nõuannet talude rajamise ja ehitustegevuse alal. 1922. a ellu kutsutud Asunikkude, Riigirentnikkude ja Talupidajate Põllumajandusliit hakkas asunike nõuete kohaselt andma 1924. a talundite korrastuse ja ehitustegevuse alast nõu. Ta kutsus ametisse riiklikul toetusel eriteadlased-nõuandjad, kes paigutati maakonnalinnadesse. Ka hakkas ART Põllumajandusliidu väljaandel ilmuma ajakiri “Uus Talu” (asut 1922. a “Asuniku” nime all).

Sellise nõuandetöö korralduse juures tuli varsti ilmsiks paralleelsus ja killustatus, mis töö edukust pidurdas. Seepärast koondati 1928. a nõuandetöö ja anti see Agronoomilise Büroo juhtimisele, kes hakkas põllumajanduslikku nõuannet korraldama maa- ja jaoskonna-agronoomide kaudu. Kõik riiklikud toetused, mis läksid Eesti Põllumeeste Kesksekseltsile ja ART Põllumajandusliidule nõuandetöö korraldamiseks, suunati nüüd üle Agronoomilisele Büroole.

Agronoomilise Büroo koosseis oli 7-liikmeline; esindatud oli Põllutööministeerium, Tartu Ülikool, Üleriiklik Maarahva Ühing, Eesti Põllumeeste Kesksekselts ja ART Põllumajandusliit. Agronoomiline Büroo lõi esmakordselt üle riigi maa- ja jaoskonnaagronoomide võrgu ning kutsus ametisse 11 maa- (igasse maakonnalinnas üks) ja 21 jaoskonnaagronoomi. Agronoomiline Büroo likvideeriti 1929. a ja tema asemele loodi Talumajanduse Nõuande Büroo.

Talumajandusliku nõuande ülesandeks oli talupidajate abistamine talundi tasuvuse suurendamisel ja põllumajandusteaduse saavutuste tootmisse rakendamisel. Selleks püüti juhtida tähelepanu tootmistöös esinevatele puudustele ja vigadele ning näidata kätte võimalused nende kõrvaldamiseks põllutöös, niitude ja karjamaade korraldamisel, loomakasvatuses, aiatöös või perenaiste kodumajapidamises. Kuid ka talundi saaduste turule toimetamise, põllumajandusliku ühistegevuse või talupidamise üldkorrastuse alal.

Talumajanduslikku nõuannet teostasid: 1) maa- ja jaoskonnaagronoomid ning 2) põllumajanduslike keskorganisatsioonide ja eriseltside eriteadlased ning nõuandjad. Viimased töötasid kooskõlastatult maa- ja jaoskonnaagronoomidega.

Talumajanduse Nõuande Büroo koosnes kuni 24 liikmest, kes olid Põllutööministeeriumi, TÜ põllumajandusteaduskonna, ART Põllumajandusliidu, Eesti Põllumeeste Keskseksi, Üleriikliku Maatööraha Ühingu, Kuusiku Põllutöökatsejaama, Tooma Sookatsejaama, Tartu Ülikooli Põllumajanduskatsejaama, Eesti Agronoomide Seltsi ning maavolikogude esindajad (Timpka, 1929).

Büroo otsustas talumajandusliku nõuande korraldamiseks jagada riigi 58 jaoskonnaks. Bürool oli 1929. a algusest alates ametis 11 maa-agronoomi, 43 jaoskonnaagronoomi ja 3 karjakontrolli eriteadlast.

Maa- ja jaoskonnaagronoomide ülesandeks oli otsene agronoomiline nõuandmine ja agronoomilise nõuandetöö korraldamine oma jaoskonnas ning seltskondlike ja ühistegelike asutuste asutamisele ja tegevusele kaasaaitamine.

1932. a likvideeriti Talumajanduse Nõuande Büroo ning selle ülesandeid hakkas täitma Põllutöökoda oma nõuandetalituse kaudu.

Kodumajanduse nõuande korraldajaks oli Kodumajanduskoda, kes maal tegi tihedat koostööd Põllutöökojaga. Põllumajanduse edendamisel tegutsesid eriseltsid ja organisatsioonid Põllutöökoha järelevalvel ja toetusel.

Põllumajandusnõu anti ka trükisõnas ning raadio teel. Ka püüti rajada igas konvendi piirkonnas näidistalude võrk. Noortele põllumeestele põllutöö praktika korraldamiseks oli loodud õppetalude võrk. Hästikorraldatud majapidamisharudega tutvumiseks oli olemas ekskursionaalide võrk.

Vajalike teadete ja nõuande kiireks edastamiseks levitasid Tartu Ülikooli paljud põllumajanduslikud katsejaamad (rakenduszoologia, taimehaiguste jt) trükitud lendlehti, kus oli antud ka vajalik ja operatiivne õpetus (näiteks kahjurite ja taimehaiguste tõrjeks jm).

Raadio sai põllumajandusala nõuandjana tähtsa koha 1927. aastast alates. Kaheksa kuud pärast Tallinna ringhäälingu tööle hakkamist, septembris 1927, esines raadios esimese põllumajandusliku loenguga O. Lõvi, käsitledes heina- ja karjamaade sügisest väetamist. Põllumajandussaated raadios olid tähtsal kohal Talumajanduse Nõuande Büroo töös, aga veelgi pikema käsitlusaja ja mitmekesisema teemade valiku said nad 1932. aastast alates Põllutöökoha poolt korraldatud saadetes. Kolmekümnendatel aastatel oli keskmiselt kaks pikemat põllumajandussaadet nädalas. Alates 1938. a, mil alustas tegevust Türi saatja, kasvas saadete arv nädalas kolmeni. Sellele lisandusid turu-, taimekaitse- jt teated.

Kodumajandus

Kodumajanduslik nõuandetöö ja koolitus katkes Esimese maailmasõja ajal peaaegu täielikult, vaid M. Sapase Liplapi aiatöö- ja majapidamiskool, mis oma tegevust ja kodumajanduslikku nõuandetööd ei katkestanud, tegutses 1927. aastani. Kuid juba 1919. a võeti Põhja-Liivimaa Põllumeeste Keskseksi poolt ametisse kaks kodumajandusnõuandjat, kellele lisandusid varsti teised. Kui 1924. aastal Põhja-Eesti Põllumeeste Keskseksi ja Lõuna-Eesti Põllumeeste Keskseksi ühinesid üheks Eesti Põllumeeste Keskseksiks, oli alaliselt ametis 3

kodumajanduse ja üks aiandusinstruktor (Martin, 1929). Nüüd hakkas kodumajanduse nõuandjate arv pidevalt suurenema, nii et 1929. a oli keskseltsil juba 11 kodumajandusinstruktorit, igas maakonnas üks alaline nõuandja.

Maanaised hakkasid 1927. a koonduma perenaisteseltsidesse, seades endale põhiliseks eesmärgiks kodukultuuri arendamise. Kohalikud perenaisteseltsid tõid maanaised oma kodu seinte vahelt välja ning hakkasid nendele jagama uusi teadmisi kodumajanduse alal ja õpetama paremaid ning ratsionaalsemaid töövõtteid. Eesti Põllumeeste Keskseelts hakkas 1927. aastast korraldama maakondlikke perenaistepäevi, kus arutati läbi ka maanaisteseltside ühinemisevõimalused ning tõsteti üles põhimõte – rohkem tähelepanu taluperedele.

Perenaisteseltsid alustasid kiiresti tegevust, hakkasid korraldama kursusi, demonstratsioone ja õppepäevi ning tõstsid üles ka küsimuse maanaisteseltside ühtseks juhtimiseks ja suunamiseks. Sel eesmärgil asutati 1928. a Eesti Maanaiste Keskseelts, kuhu koondusid meie perenaiste- ja maanaisteseltsid. Sellest alates läks kogu kodumajandusalane nõuandetöö Eesti Maanaiste Keskseeltsi tegevuskavasse. Leiti, et tõsist õnne ja täit rahuldust tunneb maakodu oma raskest ning vastutusrikkast tööst ikka ainult siis, kui see töö kannab vilja perekonna heaks käekäiguks ja kodu üha kaunimaks ning paremaks muutmises.

Kodumajanduslik nõuandetöö muutus järjest kavakindlamaks ja mitmekesisemaks ning tegeliku elu nõuetele vastavamaks. Üha enam levis arusaamine otstarbekamate tööviiside ja vahendite vajalikkusest ning kasulikkusest kodumajapidamises. Omandatud teadmisi ja kogemusi hakati rakendama oma kodus ikka enam igapäevases tegevuses, mitte ainult pidulikel juhtudel, nagu võis täheldada varasematel aastatel.

Eesti Maanaiste Keskseeltsil oli 1932. aastast kuni 1940. aastani alaline sekretär ja kodumajandusinspektor ning alalised ja ajutised konsulendid ja nõuandjad. Nii näiteks oli 1937. aastal ametis 13 alalist konsulentit, kellest 10 kodumajanduse ja 3 naiskäsitöö alal. Nendele lisandus veel nõuandjalane ajutine töötaja, keda palgati vajaduse korral või mõne eriülesande täitmiseks. Kokku oli ajutisi töötajaid 39, sellest 5 kodumajanduse, aianduse ja kodukorralduse, 16 käsitöö, 12 rõivastuse ja 6 tervishoiu ja lastekasvatuse alal.

Eesti Maanaiste Keskseeltsi oli 1938. aastal koondunud 402 seltsi kokku üle 33 000 üksikliikmega (Põllumajanduse entsüklopeedia, 1938). Keskseeltsi ülesandeks oli edendada maanaiste kutseharidust, uurida ja parandada maanaiste majanduslikku ja kultuurilist olukorda; korraldada igal aastal majapidamis-, käsitöö-, kudumis-, rõivaõmblemis- ja aianduskursusi ning pidada loenguid tervishoiu, kodumajandus- ja kasvatusteaduse alal; viia läbi kodukorralduse võistlusi. Igal aastal korraldati ka üleriigilisi maanaiste suvepäevi, millest osavõtt oli rahvarohke (näiteks 1937. a üle 5000 osavõtja).

Nõuandetöö vormidest olid kasutusel peamiselt kursused ja loengud, kuid rakendati ka üksiknõuannet, isetegevust, kirjandust ja ajakirjandust ning 1927. aastast ka raadioettekandeid.

Nõuandjalad jagunesid mitmesse rühma. Toitlustamine, kus õpetuse andmisega püüti teha meie maakodude toitlustamine otstarbekamaks ja tervislikumaks. Erilist tähelepanu pöörati igapäevase toitlustuse korraldamisele, samuti laste ja haigete toidule. Ka püüti elustada rahvuslikke toite. Toiduvalmistamiskursused olid tavaliselt kuni kahenädalase kestusega. Seal õpetati talus leiduvatest toiduainetest valmistama lühikest valmistamisega vajavaid tervislikke, maitsvaid ja odavaid toite. Nendel kursustel anti ühtlasi juhiseid köögisisustamiseks, lauakatmiseks, toiduainete säilitamiseks. Neis kohtades, kus varem oli selliseid kursusi juba korraldatud ja vajalikud teadmised olemas, hakati läbi viima erialaseid kursusi, nagu näiteks aedviljatoitude, muna- ja piimatoitude, juustude, vorsti valmistamise ja muid selletaolisi kursusi. Nende kestus oli harilikult 3–6 päeva. Toiduvalmistamise kursusi peeti kümne aasta jooksul kokku 1630 korral üle 38 000 osavõtjale.

Aiasaaduste säilitamine oli vajalik toitlustuse mitmekesistamiseks talvekuudel ja toidu tervislikumaks muutmiseks. Seepärast jagati arvukalt ka sellekohast nõu ja viidi läbi kursusi, mille kestus oli tavaliselt 2–3 päeva. Toiduainete säilitamisest käsitleti kursustel eelkõige

lihtsamaid, odavamaid ja maaoludes kättesaadavamaid. Anti teadmisi ka hoiuruumide ja pani-paikade korrastamisest. Aiasaaduste säilitamise kursusi peeti viimase kümne aasta jooksul 544 üle 8500 osavõtjale. Kursuste mõjul muutus maarahva arusaamine õige toitlustamise tähtsusest. Aianduse ja kodukorrastusliku nõuande mõjul rajati maakodudes köögi- ja puuviljaaedu, mis aitas muuta kõigepealt oma talus toitlustamise mitmekesisemaks, kuid andis ka lississetulekut. Kodukorrastuslikku nõu anti aiandus- ja teistel kursustel, näiteks toitlustamis-, kangakudumis- või kodukorrastuskursustel, mis kestsid harilikult 4–6 päeva. Aiandus- ja kodukorrastuskursusi peeti viimase kümne aasta jooksul 501, nendest võttis osa ligi 12 000 isikut. Aiandus- ja kodukorrastusringid töötasid 50 maanaisteseltsi juures. Märkimisväärne on see, et need kursused avaldasid küllalt suurt mõju maakodude välisilmele. Kodukorrastusliku nõuande kaudu kasvas ka arusaamine korraliku kodu tähtsusest ja teadmine, et ainult raha ei ole see, mis teeb kodu koduks, vaid tarvis on kõigepealt puhtust ja korda, on tarvis kindlat tahet ja hoolitsevat kätt ning järjekindlust. Maakodude korrastamisele suurema hoo andmiseks ja nende tööde kiirendamiseks rakendati 1931. aastast ka kodukorrastusvõistlusi. Võistluse lõpetanud majapidamistest osutusid paljud kõigiti kodumajandusliku õppekodu nõuetele vastavaiks ning nad võeti õppekodude nimistusse. Ühtlasi olid need kodud eeskujuks kogu ümbrusele ning virgutasid ka teisi sellele tööle. Võistlused kestsid tavaliselt 2–4 aastat ning viidi läbi kindla kava kohaselt keskseltsi juhendamisel ja kontrolli all. Juhendamistööd tegid peamiselt kodumajanduse inspektor ja maakodude kodumajanduse konsulendid ning sellele aitasid kaasa ka kodumajanduskoolide õpetajad. Kodukorrastusvõistlusi peeti 1938. aastal 15 maanaisteseltsi juures 185 kodus (E. M. Keskselts, 1938).

Oru Kodumajanduskeskkooli õpilased õppe-toiduvalmistamisel 1939. a

Kodukorrastuslikus nõuandetöös, eriti võistluste korraldamisel, tekkis vajadus puutöö- ja välistvärvimiskursuste korraldamiseks. Puutöökursustest võtsid osa peamiselt mehed, kuna

välisvärvimiskursustel oli ka hulgaliselt naisi. Puutöökursused olid vajalikud selleks, et valmistada kodus vajalikke tarbeesemeid (pinke, aiatoole, väravaid jm), välisvärvimiskursustel õpetati, kuidas hoonetele ja taradele anda teine ilme ning teha nad ka ilmastikule vastupidavamaks ja kestmaks.

Käsitöökursuste eesmärgiks oli otstarbekamate ning ajakohasemate tarbe- ja kodukaunistamisesemete valmistamiseks oskuste ja teadmiste andmine, seejuures eelistati koduseid materjale (kodu villast, linast, takust). Valmistamisviisidest valiti lihtsamaid ja eestipärasemaid. Korraldati kursusi ka rõiva- ja pesuõmblemiseks, rahvarõivaste valmistamiseks, vildivalmistamiseks jne. Käsitleti ka tervishoidu puutuvaid küsimusi ja hügieeninõudeid. Arstide abiga korraldati eri tervishoiukursusi (3-päevaseid). Siin räägiti ka noorsoo kasvatusküsimustest. Maanaisteseltsid esinesid rohkearvuliste väljapanekutega kohalikel ja üleriigilistel näitustel.

Paljudes maanaiste ja perenaiste seltsides püüti korraldada ja juhtida tööd nõnda, et seltsi juhatajaks või tema abiks oleks isik, kes omas kas vastavat kodumajanduslikku haridust või oli niivõrd agar, et oli ise hankinud aastate vältel vajalikud teadmised ja oskused, viies oma kodu majapidamise eeskujulikule tasemele. Esinaine kohustus valvama selle järele, et tema seltsi liikmed tõstaksid igal aastal oma kodu kultuurilist taset. Tema võis seltsi liikmete koosviibimisel õpetusi anda, oma kodus nõu vajavaid seltsiliikmeid õpetada, külastada seltsiliikmeid nende töö juures ja jagada näpunäiteid. Tema andis ka aru sellest, kuidas ja kui suures ulatuses üks või teine kodumajanduslik üritus oli toimunud. Maa- ja perenaisteseltside esinaised käisid oma valla piires aeg-ajalt koos, kus maakonna konsulent jagas neile näpunäiteid ja võib-olla selgitas koja korraldusi ja uuendusi.

Kodumajanduskoja algatusel korraldati 12. septembril 1937. a esimene üleriigiline kodukultuuripäev, mille eesmärgiks oli ergutada kodukultuuritööd, õhutada inimesi korraldama kodu mugavamalt, otstarbekamalt, puhtamalt. Päeva korraldajaks olid maal peamiselt Eesti Maanaiste Keskseksi kuuluvad maa- ja perenaisteseltsid, linnades ja alevites Eesti Naisliitu kuuluvad perenaiste- ja naisseksi.

Kodukultuuripäeva puhul kirjutati meie suuremates ajalehtedes kodusest tervishoiust, kasvatast, toitlustusest, puhtusest jne. Erilise tähelepanu osaliseks said artiklid kodust ning üleskutsed kõigi eesti kodude korraldamiseks.

Kodukultuuripäevi oli maal korraldatud Eesti Maanaiste Keskseksi andmeil 120 eri kohas ligemale 35 000 osavõtjaga. Peeti aktusi, paljudes kohtades viidi läbi demonstratsioone, töövõistlusi ja näitusi kodu teemal. Aktustel oli ka kontsertosa. Kohati peeti ka näitekohtuid.

Linnades ja alevites organiseeriti Eesti Naisliidu andmeil kodukultuuripäevi (kuni 1938. a) 29 kohas 5000 osavõtjaga. Kodumajanduskoda andis välja juhendi "Pühendame ühe päeva kodukultuurile".

Põllumajandusnäitused

Põllumajandusnäitusel on olnud tähtis osa põllumajanduse edasiarendamisel ja maainimeste rahvuskultuurilisel kasvatamisel. Juba 19. sajandi viimasel veerandil olid suure tähtsusega Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi poolt korraldatud esimene eesti põllumajandusnäitus 1876. aastal Otepääl ja C. R. Jakobsoni organiseeritud Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi näitus 1877. a Pärnus, kus peatähelepanu osutati väikepõllupidamisele, s.o eesti talupojale ja tema väljapanekutele.

Juba esimestel näitustel püüti väljapanekutega näidata neid võimalikke edusamme, mis kaasnevad teaduse saavutuste rakendamisel. Taheti näidata ka seda, mis on oma edukamates taludes ärksamate ja teadlikumate põllupidajate poolt ära tehtud. Ühtlasi leiti, et näitus peaks

virgutama oma auhindade ja rahaliste preemiatega põllumehi võistlusele ning innustama neid rakendama edasisi uuendusi oma talus.

Näituste põhikorraldajaks olid põllumeesteseltsid, nende kõrval aga veel ka mitmed teised ühiskondlikud organisatsioonid nagu Eesti Sordiparanduse Selts, maanaisteseltsid jm. Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi näitused Tallinnas ja Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi näitused Tartus kujunesid suurteks pidupäevadeks, mille tähtsus lähenes üleriiklikele laulupidudele. Nad edendasid oluliselt põllumajanduslikku tootmistegevust.

Ulatuslikeks paisusid ka maakonnalinnades iga-aastased või üle aasta peetavad maakondlikud näitused ning isegi väiksemates keskustes läbiviidud kohalikud näitused. Näituste vastu tundsid suurt huvi nii põllupidajad kui ka linnarahvas. Tallinna ja Tartu näitustele sõiduks olid käigus isegi lisarongid, kusjuures sõidupiletite hinda alandati tunduvalt. Et põllumajandusnäituste vastu huvi pidevalt kasvas, suurenes ka nende arv. Kui 1933. a peeti neid 9, siis 1938. a 16: Tallinnas, Kuusalus, Paldisk, Kadrinas, Väike-Maarjas, Käinas, Vigalas, Kärđlas, Pärnus, Viljandis, Põltsamaal, Tartus, Otepääl, Vastseliinas, Antslas ja Petseris.

Loa põllumajandusnäituste korraldamiseks andis Põllutööministeerium, kes kinnitas ka väljapanekute hindamise määruse ja võttis osa hindamisest. Näituste korraldamiseks oli trükitud "kohalikkude ja maakondlikkude põllumajanduse näituste kava", milles oli ära toodud ka näituste korraldamise ja väljapanekute hindamise kord. Selles öeldakse, et "...põllumajanduse näituste ülesandeks on: selgitada põllumajanduse seisukorda näituse piirkonnas ja esitada seda väljaspool, võimaldada ja soodustada põllumeestele tutvuda abinõudega, mida vajab kohalik põllumajandus, korraldada avalikke põllumajanduslikke võistlusi ning virgutada põllumehi põllumajanduse edendamistöödele".

Põllumajandusnäituste korraldamine (ja näituste eeltööd) on osa ühiskondlikust agronoomilisest tööst, mis on sihitud põllumajanduse edendamisele, tema arendamisele.

Nagu igasugune agronoomiline tegevus, nii ka näituste korraldus peab olema rajatud põhjalikult läbikaalutud ja pikemaks ajaks tehtud kavale (auhinna mõistmise määrused) ning peab olema täielikus kooskõlas põllumajanduse edendamiseks loodud ühistute, seltside ja teiste asutuste tegevuskavaga.

Näitusel esitatud väljapanekud tutvustasid niihästi meie põllumajapidamise tegelikke saavutusi kui ka põllumajanduslike uurimis- ja õppeasutuste soovitusi. Ainult koos esitatult andsid nad täie pildi meie põllumajandusest. Kuid näitusel oli kahtlemata ka esinduslik ilme. Põllumehele-vaatlejale olid aga põllumajanduslikud näitused suureks elamuseks.

Tavalistel põllumajandusnäitustel korraldati mõnikord eriosakondades kitsama eriala erinäitusi. Igal seltsil olid oma eriteadlased, kes teadsid, mida on vaja seesugustel näitustel esitada. Sageli oli eriselt huvi näidata, kui kaugele ta oma tööga oli jõudnud.

Nii korraldati Põllutöökoja poolt 1938. a suvel Järva-Jaanis esimene karja erinäitus, kus oli üle riigi esindatud 229 veist. Siin oli eksponeeritud ka õpetlikke väljapanekuid, nagu puhaslaua asemetüübid, mitmesugused lõad, automaatjootjad jm. Esmakordselt Eestis demonstreeriti näitusel elektrikarjust, mida kasutati karjakopli tarana. Eesti Niidu ja Karjamaa Arendamise Ühingu poolt olid väljapanekud rohumaakultuurist. Näituse lõpul toimus esmakordselt ka tõuveiste oksjon. Samal aastal korraldati noorkarjanäitusi kokku 31 kohas.

Tallinna 1939. a põllumajandusnäitusel toimus hobuste erinäitus, kus oli esindatud 184 hobust, neist 30 eesti, 95 tori ja 44 ardenni tõugu ning riigikaitse 15 ratsehobust. Näitusel oli organiseeritud hobusekasvatuse õppeväljapanekute osakond ja siin korraldati veo-, hobuste puhastamise ja rakendamise võistlusi.

Küllalt tavaline oli, et põllumajandusnäituste ajal peeti künni-, kraavikaevamis- ja lüpsivõistlusi.

Suure poolehoiu võitsid põllumeeste hulgas seemneviljanäitused, mis esmakordselt korraldati Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi juures oleva seemnevilja toimkonna ettevõtmisel. Esimene toimus 1914. a Viljandis ja teine 1915. a Valgas. Neid näitusi jätkati Eesti Sordiparanduse Seltsi poolt 1922. a ja 1923. a Tallinnas. Et näitusega võiks tutvuda võimalikult enam põllumehi, korraldati 1926. aastast alates seemnevilja ja katseasjanduse näitus liikuvana raudteevagunites. Nendel näitustel olid tavaliselt mitu osakonda: sordiaretus, seemnekasvatus, katseasjandus, taimekaitse, erikirjandus jm. Seemneproovide, sortide, viljavihkude, tabelite, diagrammide jt väljapanekute jaoks oli harilikult kaks reisivagunit. Kolmas vagun oli ettekandmisruumiks. Nendele lisaks oli veel üks-kaks kaubavagunit, kus toimus külastajate toodud seemnevilja puhastamine ja oli ka müügiks pakutav seemnevilja. Soovi korral võis siit sordiehtsat ja väärtuslikku seemet osta ja kaasa võtta. Sellel oli sordiseemne saamise seisukohalt väga oluline tähtsus. Katseasjanduse osakonnas esinesid oma uuemate uurimistulemuste tutvustamisega meie põllumajanduse katsejaamad. Selline näitus peatus tavaliselt igas raudteejaamas ühe päeva ja viidi siis jälle järgmisse. Tolle liikuva seemneviljanäituse juures olid eri aastatel veel väga mitmesugused eriväljapanekud, nagu nisu-, õlleodra-, lina- ja kartulikasvatus ning taimekaitse.

Põllumeeste korraldatud näituste kõrval olid küllalt olulisel kohal aktsiaseltsi Näitus poolt korraldatud tööstus-kaubanduslikud näitus-messid Tallinnas. Neid hakati pidama 1921. a 1–3-aastase vaheajaga. Siin olid peale tööstuskaupade eksponeeritud ka põllutööriistad ja -masinad, nii kodu- kui välismaised. 1937. aastal toimus 10. selline näitus-mess, kus NSV Liit pani välja rohkesti põllutöömasinaid, sealhulgas teraviljakombaini (nn põhjaalade kombaini), mida tutvustati Tallinnas Raua tänava koolimaja õuel.

Näitus-messide kohta märgitakse tollases ajakirjanduses, et see on nagu peegel, kust kõik selgesti välja paistab, mida on töösturil põllumehele pakkuda. Olgugi et messil esinesid enamasti juba tuntud ärid ja sageli tuntud kaubaga, paistsid lagedal platsil välja pandud kaubad paremini silma kui kinnistes, kitsastes ladudes (Põllumees, 1925, 16).

Suurt huvi pakkusid põllumeestele ka õppepäevad, kus näidati uusi tööriistu ja masinaid ning demonstreeriti nendega töötamist. Eriti suure populaarsuse võitsid sooharijate põllumeeste juures 1927. a alates Tooma Sookatsejaama poolt korraldatud sooharijate päevad. Siin nägid põllumehed oma silmaga katsepõlde ja said neid võrrelda.

Eesti Sooparanduse Selts ja Asundustegevuse Arendamise Ühing korraldasid 1939. a Lehtse-Sooküla sooasunduses üleriikliku uudismaaharijate päeva, kus demonstreeriti sooharimisriistu jm.